

**GEÇİCİ GÖÇÜN SESLERİ: İSTANBUL'DAKİ KELDANI-
IRAKLI GÖÇMENLERİN MÜZİK PRATİKLERİ**

**SOUNDS OF TEMPORARY MIGRATION: MUSICAL
PRACTICES OF IRAQI-CHALDEAN MIGRANTS IN
ISTANBUL**

Evrim Hikmet ÖĞÜT¹

ÖZ

Geçici ve kalıcı göç arasında bir geçişkenlik bulunmaktaysa da, yasal statünün kırılganlığı, topluluğun küçüklüğü, ekonomik ilişkilerin kısıtlılığı ve hepsinin ötesinde geçici olmanın bilinciyle belirlenen geçici göç deneyimi, kalıcı göç deneyiminden önemli farklar göstermektedir. Bu ayrım, geçici göç sürecinde kültürel formların üretiminde ve kullanımında belirgin olarak görülmektedir. Bu kültürel formlardan biri olan müzik, toplumsal ilişkileri yansıtmının ötesinde, onları kurma potansiyeli taşıyan bir araç ve zemin olarak, göç sürecinin okunmasına olanak verirken; müzik pratikleri, sürecin özgün koşullarını anlamak açısından veri oluşturmaktadır. Bu makale, 2011-2014 yıllarında İstanbul'daki Keldani-Iraklı göçmenlerin müzik pratiklerine odaklanan etnomüzikolojik doktora tezi için gerçekleştirilen alan çalışmasının sunduğu veriler üzerinden, geçici göç deneyiminin müzik pratikleri üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Keldani-Iraklı göçmenler, transit göç, geçici göç, müzik ve göç.

¹ Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Devlet Konservatuvarı, Müzikoloji Bölümü.

* Makale Geliş Tarihi: 29.07.2016
Makale Kabul Tarihi: 25.09.2016

ABSTRACT

The temporary/transit migration has some specific aspects that differ from permanent migration based on various factors such as the uncertainty of legal status, smallness of the community, limitations of the economic relations and the awareness of temporariness. This differentiation is apparent in the production and the use of cultural forms including music. Music not only reflects but also creates the social relations and constitutes a ground for understanding the migratory experience; thus the specific circumstances of temporary migration. This article is based on the data of a long-term field research that I realized between 2011-2014 in the framework of an ethnomusicological PhD thesis that analyzes the Chaldean-Iraqi migrants in Istanbul with a focus on the musical practices of temporary migration.

Keywords: Chaldean-Iraqi migrants, transit migration, temporary migration, music and migration.

GİRİŞ

2011 sonrasında Suriye'den Türkiye'ye yönelen kitlesel göç, Türkiye'nin on yıllardır, Orta Doğu ve Afrika ülkelerinden gelen göçmenler için, üçüncü ülkeye yolculuk sırasında uğranan bir transit durak olduğu gerçeğini görünür kılmaktadır. Ortadoğu'dan Türkiye'ye göçün önemli bir ayağını 2003 sonrası hız kazanan ve ülkedeki çeşitli dini ve etnik toplulukları kapsayan Irak göçü oluşturmaktadır. Irak'taki en büyük Hıristiyan nüfusu oluşturan Keldaniler, transit ülke olarak Türkiye'ye ve buradan üçüncü ülkelere uzanan göç hareketinin sürekli aktörleri arasındadır.

İstanbul, uydu kentlerin sunabileceğinden daha geniş kültürel ve ekonomik olanaklar vaat etmesi açısından, diğer geçici göçmenler için olduğu gibi, Keldani-Iraklılar için de tercih edilen bir merkez durumundadır.

2011-2014 yıllarında İstanbul'daki Keldani-Iraklı göçmenlerin müzik pratiklerine odaklanan doktora tezi dolayısıyla yürütülen etnomüzikolojik alan çalışmasının ortaya çıkardığı veriler, geçici göç deneyiminin özgün koşullarını ve geçici olma bilgisinin gündelik yaşam ve kültürel üretim üzerindeki etkisini müzik pratikleri üzerinden anlamlandırmaya imkan sunmaktadır. Bu makale, söz konusu veriler ışığında, Keldani-Iraklı göçmenlerin İstanbul'daki gündelik yaşam deneyimlerine kısaca değindikten sonra, geçici göç deneyimini tanımlamaya çalışacak, daha sonra, dini-din dışı, amatör-profesyonel, icra-

dinleme eksenlerinde topluluğun müzik pratiklerine odaklanarak, geçici göçün özgün koşulları çerçevesinde bu pratiklerin nasıl şekillendiğini konu edecektir.

1. İSTANBUL'DA KELDANİ-İRAKLI GÖÇMENLER

Avrupa ve diğer Batı ülkelerine Keldani göçü, büyük ölçüde ekonomik sebeplerle 19. yüzyıl sonlarında topluluğun kadim vatanı olan Irak'tan çıkışlarla başlar (Albayrak, 1997: 150; Sengstock, 2005: 3), Osmanlı topraklarında yaşayan Keldanilerin 20. yüzyıl başında diğer gayrimüslim halklarla birlikte göçe zorlanmalarıyla devam eder.

1980'ler boyunca İran-İrak Savaşı ve 1991'de Körfez Savaşı ile hız kazanan Irak göçü ise, 2003'te Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Irak'ı işgal etmesi ile doruk noktasına ulaşır. 2006 yılı sonunda Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin (BMMYK), ülkenin merkezinde ve güneyinde devam etmekte olan şiddet göz önüne alınarak, bu bölgelerden gelen iltica taleplerinin geri çevrilmemesi yönündeki tavsiye kararıyla, Türkiye'deki Iraklı göçmen sayısı 10.000'i bulurken (Danış, 2010: 6), anavatanlarında dini azınlık durumunda olan Keldaniler bu sayının hatırı sayılır bir kısmını oluşturmaktadır. Son olarak 2014 yazında IŞİD'in Musul'a girişiyle gerçekleşen yeni göç dalgası sonucunda hem Türkiye'deki Iraklı sığınmacı/mültecilerin hem de İstanbul'da yaşayan Keldani-İraklıların sayısı kısa sürede iki katına çıkmıştır.²

Çalışmanın merkezinde yer alan Keldani topluluğu, Irak'tan 2003 sonrası çıkış yapmış, BM başvuru süreçlerinin farklı aşamalarında olup, çoğunlukla sığınmacı statüsüyle Türkiye'de ikamet eden göçmenlerden oluşmaktadır. Ülkenin göç ve iltica politikası gereğince Türkiye'de ancak transit göçmen olarak geçici bir süre kalarak, ardından ABD, Kanada veya Avustralya gibi bir üçüncü ülkeye yerleşecek olan bu göçmenlerin esasen İstanbul, Ankara gibi merkezlerde değil, sayıları kırkı bulan (Sinop, Van, Bilecik, Yalova gibi) uydu kentlerde ikamet etmeleri öngörülmektedir. Ancak, uydu kentlerde özellikle Hıristiyan dini ağlarının ve iş olanaklarının azlığı, göçmenleri İstanbul'da kalmanın yollarını aramaya yöneltmektedir.

Türkiye'deki geçici ikamet 6-8 aydan birkaç yıla kadar değişkenlik gösterirken, bu süreçte göçmenlerin gündelik yaşamlarının sürdürülmesi, kalacak yer ve iş bulma, başvuru işlemlerinin yürütülmesi, eğitim, sağlık gibi bir dizi temel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi göçmen ağlarının varlığı ile mümkün olabilmektedir. Göç literatürü, aynı bölgeye daha önce göç etmiş göçmenlerin

² BMMYK 2014 Ağustos ayı verilerine göre bu saldırıdan sonra Türkiye'deki Iraklı sığınmacı ve mültecilerin toplam sayısı 19,590'a ulaşmıştır (BMMYK 2014). İstanbul uydu kent olmadığından burada kalan Iraklı göçmenlerin sayısı resmi rakamlara tam olarak yansımamakla birlikte, sayının, araştırmanın sürdürüldüğü Haziran 2011-Haziran 2014 arasında 1000-2000, 2014 Haziran'ından sonra ise 2000-4000 civarında olduğu tahmin edilmektedir.

oluşturduğu sosyal ve kurumsal göçmen ağlarının, göç kararının alınması, göçün maliyet ve risklerinin düşürülmesi ve göç edilen ülkede gündelik yaşamın idame ettirilmesindeki önemine dikkat çekerken (Massey vd., 1993: 449; Sassoon, 2010: 35; İhlamur-Öner, 2012: 313; Haug, 2008: 590; Faist, 2003: 272), Türkiye'ye Iraklı Hıristiyan göçü özelinde, bu ağlar içinde özellikle akrabalık ilişkilerinin ve dini ağların öne çıktığı görülmektedir (Danış, 2007: 605-6). Söz konusu ağların yerel ayağını Türkiyeli Keldani-Asuri topluluğu; kurumsal ayağını ise bu topluluğa hizmet eden dernekler ve uluslararası Katolik yardım kuruluşları oluşturmaktadır.

Haziran 2011-Haziran 2014 döneminde yoğunlaşmakla birlikte bu sürecin öncesine ve sonrasında da yayılan alan çalışmasının temel mekanlarını İstanbul'daki Keldani-İraklı topluluğun haftalık ayinlerini gerçekleştirdikleri St. Esprit kilisesi; topluluğun genç üyelerinin hafta sonlarında toplandığı Don Bosco Vakfı salonu ve çeşitli topluluk üyelerinin evleri³ oluşturmuştur. Kilise korosunun provalarını takip etmeye başladıktan kısa süre sonra, müzisyen olarak kemanla koroya eşlik etmek üzere davet edilmiş olmam, müzik aracılığıyla toplulukla kurduğum ilk ve en önemli bağı oluşturmakla birlikte, benim araştırmadaki pozisyonumu ve araştırma nesnem olan müzik pratikleri üzerindeki etkimi kalıcı olarak değiştirmiştir.

Çalışmanın merkezinde yer alan Keldani-İraklı gençler, öncelikle dil engeli yüzünden Türkiye'de eğitimlerini sürdürme imkanına sahip olmamakla birlikte, İstanbul'da kaldıkları süreçte işsizlik ya da çalışma izni olmaksızın düşük ücretli, esnek, güvencesiz işlerde çalışma seçenekleriyle karşı karşıyadırlar. İstanbul'da geçici süre ikamet eden Keldani gençlerin yaptığı işler arasında ev işçiliği, küçük tekstil atölyelerinde işçilik ve bu atölyelerin hamallık işleri yer almaktadır.

2. GEÇİCİ GÖÇ DENEYİMİ/“BEKLEYİŞ”

Nüfus hareketlerinin büyük bir çeşitlilik gösterdiği ve göç deneyiminin, yasal statüler, göç edilen coğrafya ve göçün niteliği eksenlerinde bir durumdan diğerine evrilebildiği göz önüne alındığında, “geçici” ve “kalıcı” göç tanımları muğlak görünmektedir.⁴ Bununla birlikte, bir coğrafyada geçici ya da “misafir” olma bilgisinin göçmenin yalnızca duygusal dünyasını değil, gündelik

³ Birlikte çalıştığım Keldani-İraklı topluluk İstanbul'daki Keldani Iraklıların neredeyse tümü gibi Kurtuluş-Dolapdere çevresinde yaşamaktadır. “Küçük Bağdat” da denilen Kurtuluş ve Dolapdere çevresinin, sadece Keldanilerin değil, Afrika ülkelerinden gelenler başta olmak üzere çok sayıda göçmenin, Çingenelerin, Kürtlerin bir arada yaşadığı bir bölge olmasının yanı sıra, Türkiye'deki gayrimüslim azınlığın tarihi semti ve Katolik kilisesi kurumlarının merkezi olması dikkate değer görünmektedir.

⁴ Büyük bir kısmının Türkiye'de geçici süre kalacakları varsayılan ancak 2016 yılı itibariyle Avrupa'ya geçişleri kısıtlanarak Türkiye'de kalıcı hale gelmeleri söz konusu olan Suriyeli mültecilerin durumu bu geçişkenliğe örnek oluşturmaktadır.

pratiklerini derinden etkileyerek, göç deneyiminin bulunulan aşamasına damga vurduğunu söylemek mümkündür. BMMYK'nin tavsiye kararı gereği, başvurdukları üçüncü ülkelerden kabul alma oranlarının yüksek olmasının da etkisiyle “geçici olma” bilgisini içselleştiren Keldani-Iraklı topluluğunun yerel kültürle kurdukları görece sınırlı ilişki⁵ ve topluluk bireylerinin Türkçe öğrenme konusundaki isteksizliği bu konuda açık veriler sunmaktadır.

Kırılgan yasal statü, güvencesizlik, zorlu çalışma koşulları, dil ve din farkının yarattığı bariyerler gibi temel sorunlara ek olarak geçici göç deneyiminin güçlü bir belirsizlik hissini beraberinde getirdiği görülmektedir. Bu belirsizlik psikolojisinin etkisi genç göçmenlerde iki şekilde gözlemlenir: İlk aylarda geleceğe ilişkin umut besleyen gençler yaşadıkları zorlu koşulları görmezden gelmeye hazırken, yasal süreçte yaşanan en ufak pürüz, bekleme süresinin uzaması, hele ki bir ülkeden ret alarak bir diğerine başvurma gereğinin doğması halinde baş edilmesi güç bir sıkışmışlık halini beraberinde getirmektedir. Bu bakımdan, yakın dönem göç literatüründe yer bulan kavramlar olan “bekleyiş” ve “sıkışma” (Jeffery, 2010; Pascucci, 2015) geçici göç deneyiminin başlıca izleklerini oluşturmaktadır.

3. ETNOMÜZIKOLOJİ LİTERATÜRÜNÜN GÖRMEDİĞİ BİR DENEYİM: GEÇİCİ GÖÇ

İstanbul'daki Iraklı-Keldani topluluğun müzik pratikleri, dini-din dışı müzik, amatör-profesyonel icra, dinleme-icra tercihleri gibi farklı eksenlerde ele alındığında ortaya çıkan zengin tablonun en belirgin özelliği, bu pratiklerin geçici göç deneyiminin izlerini taşımakta olduğudur. Bu bağlamda bu makale, etnomüzikoloji literatürü içinde pek az yer bulmuş bir konu olan geçici göç deneyiminin müzik pratiklerine etkisini, kalıcı göç deneyiminin müzik üretimine, icrasına ve tüketimine etkisinden farklılaşma bağlamında ele alarak, alana yeni bir çalışma konusu ve bakış açısı önermektedir.

Göç ve müzik çalışmaları, yirmi birinci yüzyılın başında hızlı bir gelişim gösterir. 1990 yılında sürgün (*exile*) kavramı çevresinde yayınlanan ilk özel sayıdan itibaren (Reyes), yayınlanmaya başlayan göç ve müzik temalı derleme kitap ve dergi özel sayıları 2000'li yıllarda bu alanın büyük bir sıçrama yaptığına işaret eder (Aparicio ve Jáques, 2003; Turino, 2003; Bailey ve Collyer, 2006; Ramnarine, 2007 ve 2008; Levi ve Scheduling, 2010; Toyne ve Dueck, 2011).

⁵ Bu geçici evrede, yerel kültürle kurulan ilişkilerin kalıcı göçmen topluluklarına oranla kısıtlı kalmasının sebebi, topluluk/aile olarak göç etmek ve dini azınlık olmakla yakından ilişkilidir. Diğer yandan, göçmenlerin kentte ikamet ettikleri semtler dikkate alındığında “yerel kültür” bir tekilliğe işaret etmemekle birlikte, Keldani-Iraklıların ortak diller konuştukları, Keldani, Arap ya da Kürt topluluklarla ilişkilenebilir. Bu ilişkilenebilirlik öne çıkmaktadır.

Ancak, bu geniş literatür içinde geçici göç deneyimi çok sınırlı bir şekilde ve büyük ölçüde bireysel göç bağlamında yer bulmaktadır (Beckerman, 2010; Bohlman, 2010; Scheduling, 2010; Reyes, 1999; Kaiser, 2006; Landau, 2011).

Söz konusu çalışmalara damgasını vuran başlıca paradigma diyaspora kavramı çevresinde şekillenirken (Solomon, 2014: 319), uluslaşırılık (*transnationalism*) da etnomüzikolojik göç çalışmalarının teorik araçları arasında yer almaktadır. Keldani toplulukların müzik pratikleri üzerine yapılmış ve göç deneyimine odaklanan az sayıda çalışma bu teorik çerçevelerden hareket etmektedir (Lundberg, 2003 ve 2009).

Türkiye’de bulunan Keldani-Iraklı göçmenler, anavatanındaki ve diğer ülkelerdeki topluluk üyeleriyle uluslararası ilişki ağlarına sınırlı biçimde de olsa dahil olmuş durumdadır. Bunun yanı sıra, topluluğun geçiciliği, kalıcı ekonomik ilişkilerin kurulmasına ve kurumsallaşmaya imkan vermediğinden, topluluk kendi eğitim kurumlarına, derneklerine, ekonomik kurumlarına sahip olamamaktadır. Bu bakımda, İstanbul’daki Keldani-Iraklı topluluğun, diğer ülkelerde yerleşmiş halde bulunan diyaspora topluluklarından ayrıldığı söylenebilir.

4. KELDANI-IRAKLI TOPLULUĞUN İSTANBUL’DAKİ MÜZİK PRATİKLERİ

Dini müzik

Pazar ayinlerinden sonra kilise bahçesinde devam eden ikram ve sohbetin açıkça gösterdiği gibi, İstanbul’a göçen Keldani-Iraklılar için kilise dini bir kurum olmanın yanı sıra, cemaatin ilişkilendiği bir sosyal merkez durumundadır. Kilisenin ve dini ağların bu merkezi konumu, yeni gelen gençlerin kilise korosuna katılımında önemli rol oynar.

2011 Ağustos ayında anneleri ve erkek kardeşleriyle birlikte İstanbul’a gelen üç kız kardeş, Flona, Farah ve Manuela’nın, kilise ayinlerinde sürekli bir koro icrası bulunmadığını fark ederek hemen ertesi ay Haç Bayramı için özel bir ilahi repertuarı hazırlayarak kilisede koronun görevini üstlenmeleri, kilise korosuna sürekli elemanlar olarak davet edilmeleriyle sonuçlanır. Ayinlerde koro icrasını sürekli kılarak önemli bir boşluğu dolduran bu genç üyeler, kısa sürede topluluk gözünde saygınlık kazanırlar. Flona ve kardeşleriyle akrabalık ilişkisi bulunan ve onların davetiyle kısa sürede İstanbul’daki kilisede klavye çalmaya başlayan Jan’ın deneyimi de benzer biçimde, kilise korosunda icracı olmanın topluluk gözünde statü kazanmakla ilişkisini örnekler. Kilisede çalmayı asla gelire getirecek bir iş olarak görmeyen Jan, kilise müzisyenliğinin topluluk tarafından tanınmak bakımından avantajlı konumunu şöyle ifade eder:

Kilisede çalmıyor olsaydım peder yardımcısı olabilirdim. Kilisede 7-8 yıl eğitim aldım; erkek kardeşim Fransa'da peder. Fakat kilisede çalmak topluluk içinde daha fazla insan tanımamı sağladı ve bana saygınlık kazandı. Peder yardımcısı olsam beni tanıyabilirdi ama kilisede klavye çaldığım için şimdi daha fazla insan tarafından tanınıyorum. (21 Mayıs 2012)

Her iki örnek, müzik bilgi ve becerisine sahip olmanın ve kilise repertuarına hakimiyetin, Bourdieücü anlamda (1986), kültürel sermaye olarak, yeni gelinen ülkede, göç sürecinde bir ölçüde kaybedilmiş olan sosyal sermayeye tahvil edildiğini göstermektedir.⁶

Kilise müzisyenliğinin topluluk tarafından kabul görmekteki rolünün çarpıcı bir örneği ise, topluluk dışından bir birey olarak benim kilisede keman çalmak için davet edilmem ve sonrasında araştırmam için bütün kapıların önümde açılmasıyla ortaya çıkar. Bununla birlikte, bu deneyim, geçici göçe ilişkin bir başka bağlamı tartışmaya olanak sağladığı için ayrıca dikkate değerdir: Topluluk, ritüelin sürdürülmesi için çeşitli stratejiler geliştirmektedir.

Alan çalışmaya başladıktan kısa süre sonra müzisyen olduğumun öğrenilmesi yaptığım çalışmaya ve bana yönelik bir güven duygusu yaratmanın ötesinde, koro üyeleri ve kilisenin ruhani lideri tarafından kilise korosuna eşlik etmek üzere davet edilmeme neden oldu. Aralıklarla koroya eşlik ettiğim aylar boyunca, Keldani müziğini⁷ ya da genel anlamda makam müziği icrasını bilmeyen, çoksesli Batı müziği eğitimi almış bir müzisyen olmam dolayısıyla kilise müziğine verebileceğim herhangi bir “zarar” konusunda endişe içindeydim. Keza, araştırmam boyunca prova ve ayinlerde kaydettiğim onlarca ilahiden elli kadarının transkripsiyonunu yaparken, aynı ilahinin benim eşlik ettiğim ve etmediğim kayıtları arasında belirgin bir fark bulunduğu, ilahiye ilişkin yanlış öğrenmiş olduğum müziksel öğelerin, koro tarafından aynı şekilde, düzeltilmeden tekrar edilmiş olduğunu fark ettim. Dini müzik repertuarı gibi son derece hassas ve “değişmez” olduğunu farz ettiğimiz bir repertuvara bu şekilde müdahalemin hiç bir uyarı almamış olması, benim yapacağım eşliğe duyulan ihtiyacın belirleyici olduğunu göstermektedir.

⁶ Müzik becerisinin ekonomik sermayeye tahvil edildiği bir durum ise, araştırmamı sürdürdüğüm dönemde karşılaştığım az sayıda profesyonel müzisyenlerden olan Sadeer ve Steawart'ın 2014 yılında İstanbul'a gelerek diğer Arap ülkelerinden gelen turistlere hizmet veren bir restoranda müzisyen olarak geçimlerini sağlamalarında görülmektedir.

⁷ Müzikolojik bir bakış açısıyla “Keldani müziği” kavramı sorgulandığında, konu üzerine akademik çalışmaların eksikliği göz önüne alınarak, özellikle dini Keldani müziğinin Süryani ve Asuri müzik gelenekleri ile benzer makamsal bir yapı gösterdiği söylenebilir. Halk müziği, Kuzey Irak'ta yaşayan Keldaniler örneğinde görülebileceği gibi, bölgenin diğer halklarının müzik gelenekleriyle ilişki içindedir. Keldani popüler müziğinin ise, Orta Doğu ülkelerinin popüler müziğinden ayırt edilmesi hemen hemen imkansız gibidir. Bu bakımdan, Keldani müziğinin en önemli ayırt edici noktasını Keldani dili oluşturmaktadır.

Mary C. Sengstock'un (2005), büyük bir Keldani nüfusun yaşadığı Michigan'daki Keldani yaşamını ele alan çalışmalarının ortaya koyduğu veriler, eyalette bulunan onlarca kilise, yerleşik kurumlar ve ekonomik ağlar aracılığıyla örgütlenen topluluğun dini müzik pratiklerinin deneyimli ellerce yürütüldüğüne işaret eder. Bu bakımdan, ne anavatanda ne de Keldani diasporasının yerleşik bir yaşam sürdüğü ülkelerde benim gibi topluluk dışından, müzik geleneğine yabancı, Hıristiyan dahi olmayan bir müzisyenin kilisedeki varlığının arzu edilmeyeceği açıktır. Geçici göç deneyiminin yaşandığı bir transit durak olan İstanbul'da ise, topluluğun dikkati her ne biçimde olursa olsun dini müzik pratiklerinin sürdürülmesine odaklanmış durumdadır ve bu süreçte herhangi bir geçici destek memnuniyetle kabul edilmektedir. Türkiye'de yerleşik durumdaki Keldani topluluğun bu tabloda önemli bir rol oynayamamasının sebebi ise bu topluluğun küçüklüğüdür.⁸

İstanbul'daki Keldani-İrakililerin kilisede kullandıkları ilahi repertuarı incelendiğinde oraya çıkan tabloda da geçici göçün izlerini görmek mümkündür. Irak'ın farklı bölgelerinden gelen koro üyelerinin İstanbul'a taşıdığı repertuarın⁹ büyük bir çeşitlilik göstermesi beklenebilecekken, koro üyelerinin pek azının ses güzelliği ya da müzik/repertuar bilgisi bakımından koroyu yönlendirebilme kapasitesinde olduğu, dolayısıyla ayinlerde bu becerilere sahip olanların hakim olduğu dar bir repertuarın icra edildiği görülmektedir.

Din Dışı İcra Pratikleri

Cumartesi öğleden sonraları Don Bosco Vakfı'nda düzenli olarak toplanan Keldani-İrakil gençler burada sosyalleşir; langırt, masa tenisi, basketbol, voleybol gibi oyunlar oynar; birlikte müzik dinler; Paskalya, Noel ve diğer bayramlar gibi özel günlerde şarkılar söyler ve her zaman dans ederler.

Don Bosco'da gerçekleşen her türlü etkinliğe bilgisayar ya da cep telefonlarından çalınan müzik eşlik ederken, her bir toplanma istisnasız, *dabkeh* dansı¹⁰ ve birlikte edilen dua ile son bulmaktadır. Genç üyelerin belirttiği üzere, Irak'ta ancak özel günlerde ve düğünlerde yapılan bu dansın göç sürecinde süreklilik kazanması özellikle dikkat çekicidir. Landau'nun işaret ettiği gibi (2011: 39), müzik ve dans pratiklerinin göç deneyimi ile birlikte yeni anlamlar yüklenmesine sıkça rastlanmaktadır. *Dabkeh* örneğinde, dansın özel günleri imlemekten çıkarak, adeta gündelik bir pratik haline geldiği görülmektedir. Bu

⁸ İstanbul'daki Türkiyeli Keldanilerin nüfusu İrakil Keldanilerden azdır ve kiliseleri İrakil mültecilerin ayinleri için küçüktür. Kilise korosu bulunmadığından vaftiz törenleri ve bayramlarda İrakil kilise korosu davet edilmektedir. Yaz aylarında iyice küçülen Türkiyeli Keldani cemaati kendi kiliselerinde ayini sürdüremeyerek göçmen Keldanilerin hafta sonu ayinlerine katılmaktadırlar.

⁹ Söz edilen dini müzik repertuarının sözlü biçimde taşındığını, repertuvara ilişkin topluluk üyelerinin ellerinde bulunan tek belgenin, ilahi sözlerini içeren defterler olduğunu belirtmek gerekir.

¹⁰ Bölgedeki çeşitli halklar tarafından yapılan türleri bulunan, halay benzeri topluluk dansı.

toplulu dans pratiklerinin topluluk açısından birleştirici ve sağaltıcı bir etkisi olduğunu söylemek yanlış olmaz.¹¹

Özel günler için Don Bosco Vakfı salonunda gerçekleştirilen partilerde özellikle genç erkek üyelerin solo şarkılar söylemeye istekli oldukları görülür. Topluluk içinde enstrüman icracılarının bulunmaması ya da enstrüman çalabilen kimi üyelerin enstrümanlarını yanlarında getirememiş olmaları¹² dolayısıyla, eğlencelerde gerçekleşen müzik icrası, sahne önünde, mikrofonla, çalgı eşiksiz biçimde şarkı söylemekten ibarettir. Bu icralara hemen hemen hiç katılmayan genç kadınlarsa, daha çok kilise korosunda korist veya solist olarak ilahi söylemeyi tercih ederler. Müzik icrasının bu şekilde cinsiyetlenmiş olması, topluluk içinde hakim toplumsal cinsiyet rolleriyle paralellik göstermektedir.

Topluluk eğlencelerine hakim olan icra repertuarı, popüler-geleneksel kent müziğini ve uzun havaları kapsar. Repertuar, büyük ölçüde ses güzelliğini öne çıkaran, hüznü şarkılardan oluşmaktadır. Şarkıların büyük bir kısmı vatan sevgisi, yerinden edilme ve göç temalarını içerir.

Bu noktada, Keldani Iraklı gençlerin İstanbul'da da, anavatanda ve üçüncü ülkelerde olduğu gibi, geniş dinleme tercihlerine sahip olduklarını belirtmek gerekir. Hem Keldani, hem Iraklı, hem göçmen, hem Arap, hem Hıristiyan olan bu gençler, tüm bu kimliklerinin yanı sıra, küresel bir dünyanın gençleri olarak Arapça, Keldanice, Türkçe ve İngilizce popüler müzik türlerini dinler; sosyal medya hesaplarında tüm bu müzik türlerinden örnekleri paylaşırlar. Ancak, konu şarkı söylemeye geldiğinde, kendilerinden bir önceki kuşağın dinleme alışkanlıklarıyla kesişen tercihler ortaya koymaktadırlar: Yusuf'un anne ve babası ona "hazin" şarkılar söyleyip ağlarken, Rami'nin annesi Nazdar, özellikle eşinin ölümünden sonra evde hep hüznü şarkılar söylemektedir.

Yine genç erkekler tarafından gerçekleştirilen icranın önemli bir bölümünü rap müzik oluşturmaktadır. Enstrüman eşliğine ihtiyaç duymaksızın, arkadaşların yapacağı *beatboxing* ve elle ritim tutma eşliğinde gerçekleşebilen bu icralar, var olan şarkıların tekrar edilmesinin yanı sıra, yaratıcılığa alan açar. Sözler ağırlıkla göçü, anavatandaki şiddet ortamını, geride kalan aile fertlerine özlemi anlatırken, tercih edilen diller temanın yaptığı çağrışıma göre değişiklik gösterir. Ricky, kendi yazdığı dört dilli rap şarkısının içeriğini şöyle tarif eder:

Arapça olan ilk kısmında, ülkemdeki, insanları öldürmekten başka bir şey bilmeyen teröristlerden ve onların karanlığından bahsediyorum.

¹¹ Dansı birlikte edilen duaların izlemesi de aynı bağlamda anlam kazanır.

¹² Enstrümanların taşınmaması göç deneyiminde sıkça karşılaşılan bir durumken, göçün geçiciliği, transit durakta yeni bir enstrüman edinmeyi imkansız ya da gereksiz kılabilir. Jan, Irak'ta çaldığı klavyeyi İstanbul'a getiremeyip burada kilisede çalabilmek için yenisini satın almış; 2013'te Avustralya'ya yerleşmek üzere İstanbul'dan ayrılırken bir kez daha enstrümanını geride bırakmıştır.

İkinci kısmı İngilizce; başka bir ülkeye nasıl geldiğimi ve “yabancı” olduğumu anlatıyor. Üçüncü kısmında aynı yabancı olma halini Asurice¹³ tekrarlıyorum ve ülkemiz için savaşmamız gerektiğini söylüyorum. Son kısmı Kürtçe, Erbil’deki ailemi, annemin onları terk ettiğimi söylediğini ve onu ne kadar özlediğimi anlatıyorum” (Ricky, 9 Eylül 2014).

5. KELDANI DİYASPORASIYLA İLİŞKİLER

Benedict Anderson’un 1994 gibi erken bir tarihte tespit etmiş olduğu gibi, teknoloji devrimi, göç deneyimini de köklü biçimde etkiler (1994: 322). Yirminci yüzyılın sonunda bilgi ve kültürel ürünlerin paylaşımının temel aracı kaset ve CD’lerken, bugün akıllı telefonlar ve internet aracılığıyla yapılan paylaşımlar onların yerini almış durumdadır. Aynı şekilde, en yoksul evlerde bile Arap ülkelerinde yayın yapan TV kanallarını izleyebilmek için uydu alıcıları bulunur (Danış, 2006: 8).

Irak göçüne odaklanan çalışmalar, ülkeden çıkabilenlerin büyük ölçüde orta ve üst-orta sınıflara mensup bireyler/aileler olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁴ Ancak, göç süreci bu bireylerin ekonomik statülerinde belirgin bir düşüş yaratmaktadır. Buna rağmen, akıllı telefon ve internet kullanımı gibi tüketim alışkanlıklarında bir değişiklik görülmez; tersine bu araçlar İstanbul’da ikamet eden Keldani gençler için ulusaşırı ağlara erişmek bakımından vazgeçilmezdir.

Keldani göçmenlerin hemen hepsinin iletişim araçlarını kullanarak anavatan ve diğer ülkelerdeki akrabalarla kurulan iletişime ortak olmayı arzu ettikleri görülmektedir. Bunda topluluğun aile ilişkilerinin sürdürülmesi konusunda muhafazakâr tutumunun ve söz edilen aile ilişkilerinin topluluğun temel birleştirici unsurlarından biri olarak görülmesinin etkili olduğu düşünülebilir (Gallagher, 1999: 158). Zira iki ya da daha fazla ülkeye yerleşmiş olmakla birlikte anavatanla ilişkilerini sürdürmekte olan ulusaşırı aileler,

¹³ Keldani ve Asuri terimleri Mezopotamya’da ortak bir tarihe sahip olan, Aramice’nin iki farklı diyalektini konuşan ve biri Katolik, diğeri Ortodoks inanç sistemine dahil olan iki halka işaret eder. Göç ile yerleşilmiş kimi ülkelerde bu iki topluluk arasındaki ayrım daha belirgin, ortak kültürel öğeler çevresinde tek bir kültür olarak da algılanabilmektedirler. Bu sebeple dini olanlar dışındaki pek çok sosyal-kültürel ürün ve kurum “Asuri-Keldani” adıyla anılmaktadır. Ricky, Keldani topluluğunda birlikte yaşayan, tek başına göç etmiş Asuri bir gençtir.

¹⁴ İstanbul’da ikamet etmekte olan Iraklı-Keldani’ler, büyük ölçüde, göç öncesi anavatanda orta sınıf ayrıcalıklarına sahiptir. Didem Danış (2010), Orta Doğu Stratejik Çalışmaları Merkezi için (ORSAM) hazırladığı raporda, İstanbul’a varmayı başaran Iraklıların belli bir sosyo-ekonomik statüye sahip olduklarını not eder. Bu bakımdan, İstanbul, mülteci olmak için sosyal ve ekonomik olarak “uygun” göçmenlerin belirlenmesinde bir tür filtre görevi görmektedir. Joseph Sassoon (2010) da *Iraqi Refugees (Iraklı Mülteciler)* kitabında, Géraldine Chatelard’ın 1999-2001 yılları arasında Ürdün’de ikamet eden Iraklı mülteci yaşamına odaklanan çalışmasına atıfla, alt sınıflara mensup Iraklıların ülkeden çıkma şansının bulunmadığını, ya da bunu yapabildikleri hallerde tüm mal varlıklarını satmak zorunda kaldıklarını, dolayısıyla yanlarında götürülecek bir ekonomik sermayeye sahip olmadıklarını kaydeder.

ulusaşırı sosyal ağların en önemli bileşenlerini oluşturmakla ve göçmenin hayatında ürün, hizmet, mal ve ekonomik kaynakların paylaşımı gibi çok boyutlu işlevler üstlenmektedirler.

İletişim teknolojileri, müziğin paylaşımında da son derece önemli bir rol oynar. İstanbul'daki Keldani-İraklı topluluğu anavatan ve üçüncü ülkelerdeki topluluk üyeleriyle paylaştıkları müzik pratikleri kabaca, kayıtlı müziğin ve canlı müziğin dolaşımı başlıklarında değerlendirilebilir. Sürekli internet erişimi bulunan genç topluluk üyeleri, pek çok ülkeden Asuri-Keldani gençlerin kullanıcısı olduğu, dünyanın her yerinden Asuri-Keldani müzisyenlerin güncel üretimlerinin ve haberlerinin paylaşıldığı müzik portallarını takip etmektedirler.

Canlı müziğin dolaşımı ise, Keldani toplulukları arasında belli bir üne sahip müzisyenlerin, düğün, özel partiler, bayramlar gibi çeşitli vesilelerle farklı ülkelerdeki topluluklar tarafından davet edilmesiyle gerçekleşmektedir. Ancak İstanbul'da bulunan Keldani-İraklı topluluk, topluluğun küçüklüğü ve ekonomik kısıtlılık dolayısıyla bu dolaşımın duraklarından biri olamamaktadır.

İstanbul'daki Keldani-İraklı topluluğu, yine topluluğun küçüklüğü ve sirkülasyona bağlı olarak genellikle profesyonel müzisyenlerden yoksundur. Topluluk, özel günlerde, canlı müzik icrasından ziyade topluluk içinden çıkan genç DJ'lerin performanslarına bağımlı durumdadır. Üç yıl süren alan çalışmam boyunca tanışma fırsatı bulduğum ve daha sonra ABD'ye göç eden iki Keldani DJ'den biri olan Danyal, İstanbul'da kaldığı süre boyunca genç topluluk üyelerinin partilerinde, düğün ve nişan gibi topluluk etkinliklerinde DJ olarak çaldıktan sonra, Detroit'e yerleşmek üzere İstanbul'dan ayrılırken *mixer'*ini yanında götürmemiş, toplanmalarda kullanılmak üzere kuzenine bırakmıştır. Aynı şekilde Rafi de Türkiye'den ayrılırken *playlist'*inin bir kısmını bırakmıştır, zira Manuela'nın ifade ettiği gibi, topluluk onların yokluğunda Türkiyeli DJ'lerin performanslarından memnun kalmamaktadır:

Aslında çaldığı şarkılar [Türkiyeli DJ] güzeldi ama bizim başka şarkılarımız var. Daha önce buradaki partilerde Rafi çalışıyordu; Irak'taki düğünlerde de çalan profesyonel bir DJ'di. Burada partilerde ücretsiz çalışıyordu ama düğünlerde para alıyordu. O varken partiler daha iyiydi. Giderken biraz müzik bıraktı ama maalesef fazla değil. (Manuela, 4 Ocak 2013).

6. SONUÇ

Topluluğun küçük, hareketin sürekli, ekonomik ağların kurulamamış, bu ağlara sahip diaspora topluluklarıyla bağların ve yerel halklarla ilişkilerin sınırlı, çalışma koşullarının kırılğan ve güvencesiz, yasal statünün belirsiz, eğitimin hemen hemen imkansız olduğu geçici göç koşullarında müzik pratiklerinin bu

koşullardan etkilenmeyeceği düşünülemez. Bu koşullar altında, profesyonel müzisyenlerin yokluğu ya da azlığı, kalıcı olmayışları, hatta çalgıların göç sırasında beraberlerinde taşınamayışı gibi bir dizi güçlük müzik üretimini doğrudan etkilemektedir.

Böylesi şartlarda gerçekleşen müzik pratikleri, özellikle ikinci ve üçüncü kuşak göçmenler tarafından melez formların yaratıldığı ve örgütlü bir müzik piyasasının ortaya çıktığı kalıcı göçmen topluluklarındakinden oldukça farklıdır. Yine onların aksine, transit ülkede, müzik eğitiminin hiç yapılamayışı ya da süreksizliği de müzik üretimini ve icrasını olumsuz etkilemektedir.

Öte yandan, bu zorlu koşullara rağmen, İstanbul'daki genç Keldanilerin transit göç durağında müzik, topluluğu canlı ve ayakta tutan, devam etmeyi mümkün kılan araçlar arasında yer alır. Bunun en açık iki örneği, Irak'ta sadece düğünlerde oynanan dans formlarının haftalık buluşmalarda bir öz temsil ve bütünleşme aracı olarak kullanılmasında görülmektedir. Aynı şekilde, topluluk üyeleri, kilisedeki müzik icrasının canlı bir biçimde devamı için topluluk dışından, kendi müzik kültürlerine yabancı kişilerin desteğine açıktır.

Profesyonel ve deneyimli müzisyenlerin yokluğuna rağmen dini ve din dışı müzik icrasını sürdürmek konusundaki kararlılıkları, kendilerini müziksel olarak ifade etmekteki ısrarları ve ulusaşırı müzik dolaşım ağlarına dahil olmaktadır isteklilikleri göz önüne alındığında, müziğin topluluk üyeleri için vazgeçilmez olduğu belirgindir. Tüm bu veriler ışığında, Keldani-İraklı göçmenlerin geçici göç sürecinde, müzik pratikleri açısından geçerli ve belirleyici stratejiler geliştirmekte oldukları açıkça görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Albayrak, Kadir (1997), *Keldaniler ve Nasturiler* (Ankara: Vadi Yayınları).
- Anderson, Benedict (1994), "Exodus", *Critical Inquiry*, 20 (2): 314–327.
- Aparicio, Frances R. ve Candida F. Jaquez (2003), *Musical Migrations: Transnationalism and Cultural Hybridity in Latin/o America* (Palgrave mAcmillian).
- Baily, John ve Michael Collyer (2006), "Introduction: Music and Migration", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32 (2): 167-182.
- Beckerman, Michael (2010), "Jezek, Zeisl, Améry, and The Exile in the Middle", Levi, Erik ve Florian Scheduling (Der.), *Music and Displacement: Diasporas, Mobilities, and Dislocations in Europe and Beyond* (Lanham, Md: Scarecrow Press): 43-54.

- BMMYK [http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/tr\(15\).pdf](http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/tr(15).pdf) (08.09.2016).
- Bohlman, Philip V. (2010), "Das lied ist aus': The Final Resting Place Along Music's Endless Journey", Levi, Erik ve Florian Scheduling (Der.), *Music and Displacement: Diasporas, Mobilities, and Dislocations in Europe and Beyond* (Lanham, Md: The Scarecrow Press): 15-29.
- Bourdieu, Pierre (1986), "The Forms of Capital", J. Richardson (Der.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (New York: Greenwood): 241-258.
- Danış, A. Didem (2006), "Waiting on the Purgatory: Religious Networks of İraqi Christian Transit Migrants in İstanbul" EUI Working paper RSCAS No. 2006/25.
- Danış, Didem (2007), "A Faith that Binds: İraqi Christian Women on the Domestic Service Ladder of İstanbul", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 33 (4): 601-615.
- Danış, Didem, (2010), "Away From İraq: Post 2003 İraqi Migration to Neighboring Countries and to Turkey" (Ankara: OSRAM. Rapor No.21).
- Faist, Thomas (2003), *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar* (İstanbul: Bağlam Yayıncılık) (Çev. Azat Zana Gündoğan ve Can Nacar).
- Gallagher, Barbara G. (1999), *Chaldean Immigrant Women, Gender and Family* (Doktora Tezi) (Wayne State University).
- Haug, Sonja (2010), "Migration Networks and Migration Decision-making", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34 (4): 585-605.
- Ihlamur-Öner, S. Gülfer (2012), "Ulus-Ötesi Göç Sürecinde Dini Ağlar ve Örgütler", S. G. Ihlamur-Öner ve N. A. Ş. Öner (Der.), *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* (İstanbul: İletişim Yayınları): 309-333.
- Jeffery, Craig (2010), *Timepass, Youth Class and the Politics of Waiting in India* (Palo Alto, CA: Stanford University Press).
- Kaiser, Tania (2006), "Songs, Discos and Dancing in Kiryandongo, Uganda", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32 (2): 183-202.
- Landau, Carolyn (2011), "My own little Morocco at home': a Biographical Account of Migration, Mediation and Music Consumption", Toynbee, Jason ve Byron Dueck (Der.), *Migrating music*. Abingdon (Oxon: Routledge): 38-54.
- Levi, Erik ve Florian Scheduling (2010), "Introduction", Levi, Erik ve Florian Scheduling (Der.), *Music and Displacement: Diasporas, Mobilities, and Dislocations in Europe and Beyond* (Lanham, Md: Scarecrow Press): 1-14.

Lundberg, Dan (2003). "Assyria-a Land in Cyberspace", Lundberg, Dan, Krister Malm, Owe Ronström Kristina Radford, Andrew Coulthard (Der) Music, Media, Multiculture: Changing Muscapes (Stockholm: Svenskt Visarkiv).

Lundberg, Dan (2010), "Translocal communities: Music as an Identity Marker in the Assyrian Diaspora" Clausen, Bernd, Ursula Hemetek ve Eva Saether (Der.), Music in Motion: Diversity and Dialogue in Europe (Transcript Verlag): 153-172.

Massey, Douglas S., Joaquin Arango, Grame Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino ve J. Edward Taylor, (1993), "Theories of International migration: A Review and Appraisal". Population and Development Review, 19 (3): 431-466.

Pascucci, Elisa (2015), "Diaspora, Immobility and the Experience of Waiting: Young Iraqi Refugees in Cairo", Gorman, Anthony ve Sossie Kasbarian (Der.), Diasporas of the Modern Middle East (Edinburg University Press): 338-369.

Ramnarine, Tina (2011), "Music in Circulation Between Diasporic Histories and Modern Media: Exploring Sonic Politics in two Bollywood Films Om Shanti Om and Dulha Mil Gaya", South Asian Diaspora, 3 (2): 143-158.

Reyes, Adelaide, (1990), (Der.), World of Music, 32 (3).

Reyes, Adelaide (1999), Songs of the caged, songs of the free: Music and the Vietnamese refugee experience (Philadelphia: Temple University Press).

Sassoon, Joseph (2010), The Iraqi Refugees: The New Crisis in the Middle East (London: I.B. Tauris).

Scheding, Florian (2010), "The Splinter in Your Eye": Uncomfortable Legacies and German Exile Studies", Levi, Erik ve Florian Scheding (Der.), Music and Displacement: Diasporas, Mobilities, and Dislocations in Europe and Beyond (Lanham, Md: Scarecrow Press): 119-134.

Sengstock, Mary C. (2005), Chaldeans in Michigan (East Lansing, Mich: Michigan State University).

Solomon, Thomas (2014), "Theorizing Diaspora, Hybridity and Music", Thomas Solomon (Der.), *African Musics in Context: Institutions, Culture, Identity* (Kampala: Fountain Publishers): 318-359.

Toynbee, Jason ve Byron Dueck (2011), "Migrating music" Toynbee, Jason ve Bayron Dueck (Der.), Migrating Music (New York: Routledge): 1-17.

Turino, Thomas (2004), "Introduction: Identity and the Arts in Diaspora Communities", Thomas Turino ve James Lea (Der.), Identity and the Arts in Diaspora Communities (Harmonie Park Press).